

FYZIKA P3

- JEDNOTKY
- ZÁKLADNÍ ZÁKONY
- PLYNY
- TLAK - SÍLA
- PARCIÁLNÍ TLAKY
- OPTIKA

Pro potápěče je důležité znát přírodní zákony, které určují princip potápění. Bez této znalosti je těžké porozumět pravidlům, které je třeba dodržovat pro zachování bezpečnosti tohoto sportu.

- Rozdíl v akustických podmínkách ztěžuje komunikaci pod vodou.**
- Rozdíl v optických podmínkách je změna objektů, zejména jejich barvy, velikosti a vzdálenosti.**
- Rozdíl v teplotní kapacitě vody, jejíž výsledkem je stála výměna tepla mezi potápěčem a okolní vodou, což způsobuje velkou zátěž termoregulačního systému lidského těla.**
- Méně zřetelné a tudíž možná zákeřnější rozdíly jsou důsledky tlaku vzduchu dýchaného v hloubce a jejich výsledný fyziologický dopad na potápěče.**
- Fyzika popisuje svět pomocí fyzikálních zákonů – popisuje i svět pod vodní hladinou.**

VELIČINY		ZÁKLADNÍ JEDNOTKY SI	
Délka	l	Metr	m
Hmotnost	m	Kilogram	kg
Čas	t	Sekunda	s
Termodynamická teplota	T	Kelvin	K

Zakázané jednotky		Převodní vztah k SI
Kilopond	kp	= 9,806 65 N
Bar (dočasně povolená jednotka)	bar	= 100 000 Pa
Technická atmosféra	at	= 98 066,5 Pa
Fyzikální atmosféra	atm	= 101 325 Pa
torr	Torr	= 133, 322 Pa

PŘEVODY

Předpona		Význam
mega	M	1 000 000
kilo	k	1 000
hekto	h	100
deka	da	10

deci	d	0,1
centi	c	0,01
mili	m	0,001
mikro	u	0,000 001
nano	n	0,000 000 001

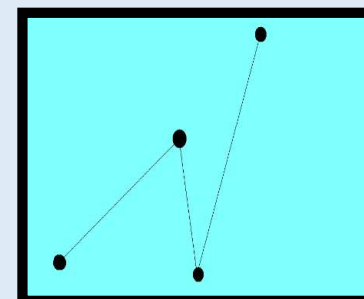

SKUPENSTVÍ LÁTEK

PLYNY

Plyn působením vnějších sil mění tvar i objem.

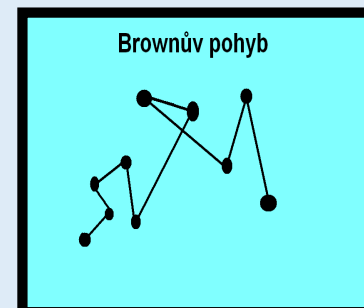
Je stlačitelný!

KAPALINY

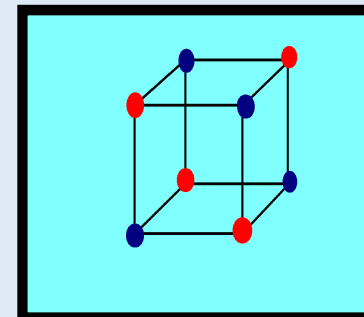
Kapalina působením vnějších sil mění tvar, avšak nemění objem.

Je nestlačitelná!

PEVNÉ LÁTKY

Působením vnějších sil nemění tvar ani objem.

HUSTOTA

Hustotu vyjadřujeme pomocí hmotnosti tělesa dělené jeho objemem.

VODA
(MOŘSKÁ VODA)

1 000 kg /m³
(1 020 až 1 030 kg /m³)

VZDUCH

1,25 kg /m³

ŽELEZO

7 800 kg /m³

ŽULA

2 600 – 2 900 kg /m³

OLOVO

11 340 kg /m³

TLAK

Tlak vyjadřujeme pomocí síly, která pod jeho vlivem působí na jednotku plochy. Jednotkou síly je **NEWTON**, jednotkou plochy **ČTVERČNÍ METR**. Jednotkou tlaku je tudíž pascal.

$$\text{Pa} = 1\text{N} / \text{m}^2$$

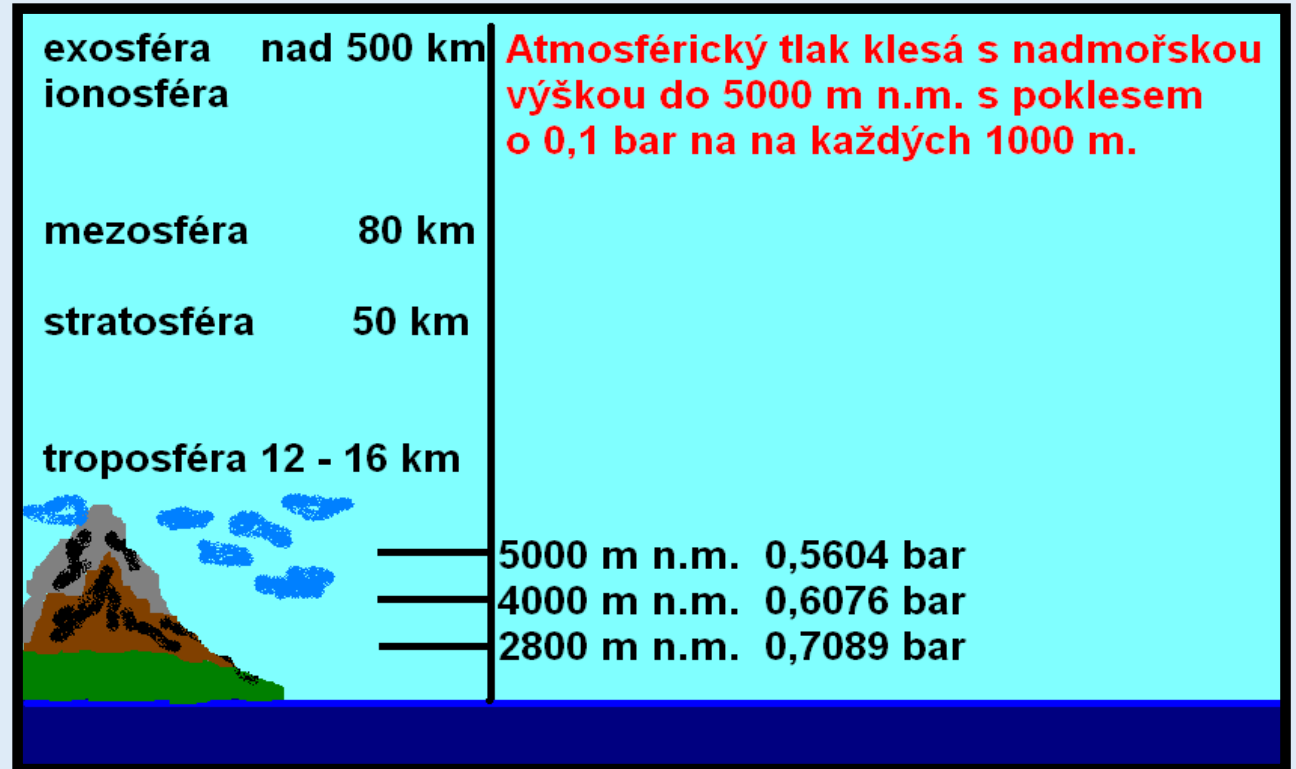
$$1 \text{ MPa} = 1\,000 \text{ kPa} = 1\,000\,000 \text{ Pa}$$

BAROMETRICKÝ TLAK

Barometrický tlak je vyvolán tím, že horní vrstvy vzdušného obalu Země (atmosféry) tlačí na vrstvy nižší. U hladiny moře se obvykle nacházíme v tzv. **normálním barometrickém tlaku** (p_a), jehož velikost je asi 100 kPa. Při výstupu do větších nadmořských výšek nebo při letu letadlem (i v jeho přetlakové kabině bývá tlak snižován) se okolní tlak zmenšuje, poněvadž se zmenšuje výška vzduchových vrstev.

$$p_a = 0,1 \text{ MPa} = 1 \text{ bar} = 1 \text{ atm} = 100 \text{ kPa}$$

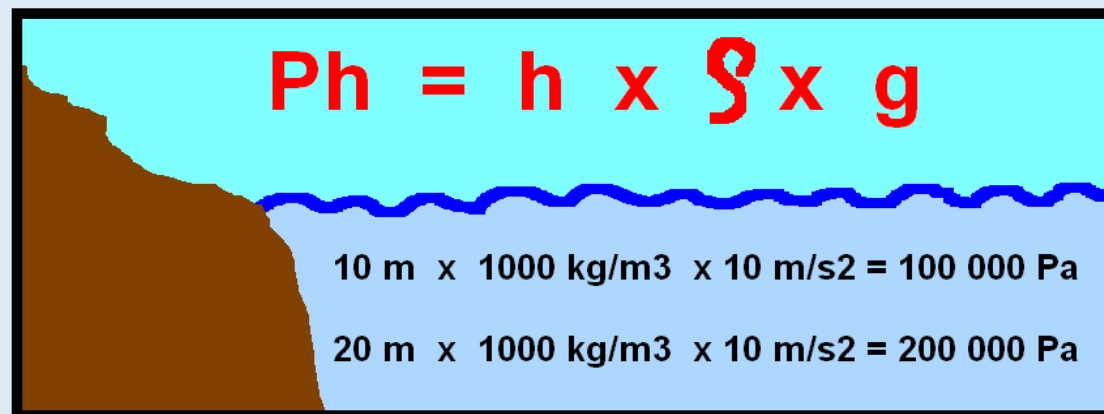
HYDROSTATICKÝ TLAK

Sestoupíme-li pod vodní hladinu, je nárůst tlaku s hloubkou mnohem větší než jeho změna s výškou ve vzduchu. Je to dáno tím, že vodní vrstvy nad námi jsou podstatně těžší. Voda má přibližně 800krát větší hustotu než vzduch. Při sestupu do hloubky 10 m vzroste okolní tlak o stejnou hodnotu, jako měl na hladině – tedy o další 0,1 MPa.

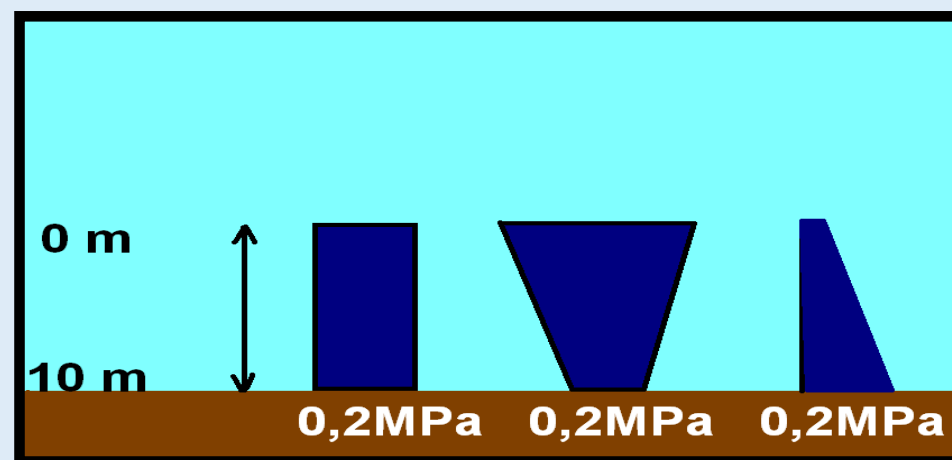
Přírůstek tlaku ve vodě je přímo úměrný hloubce.

Tlak narůstá o 0,01 MPa na každý metr hloubky.

Hydrostatický tlak označujeme p_h

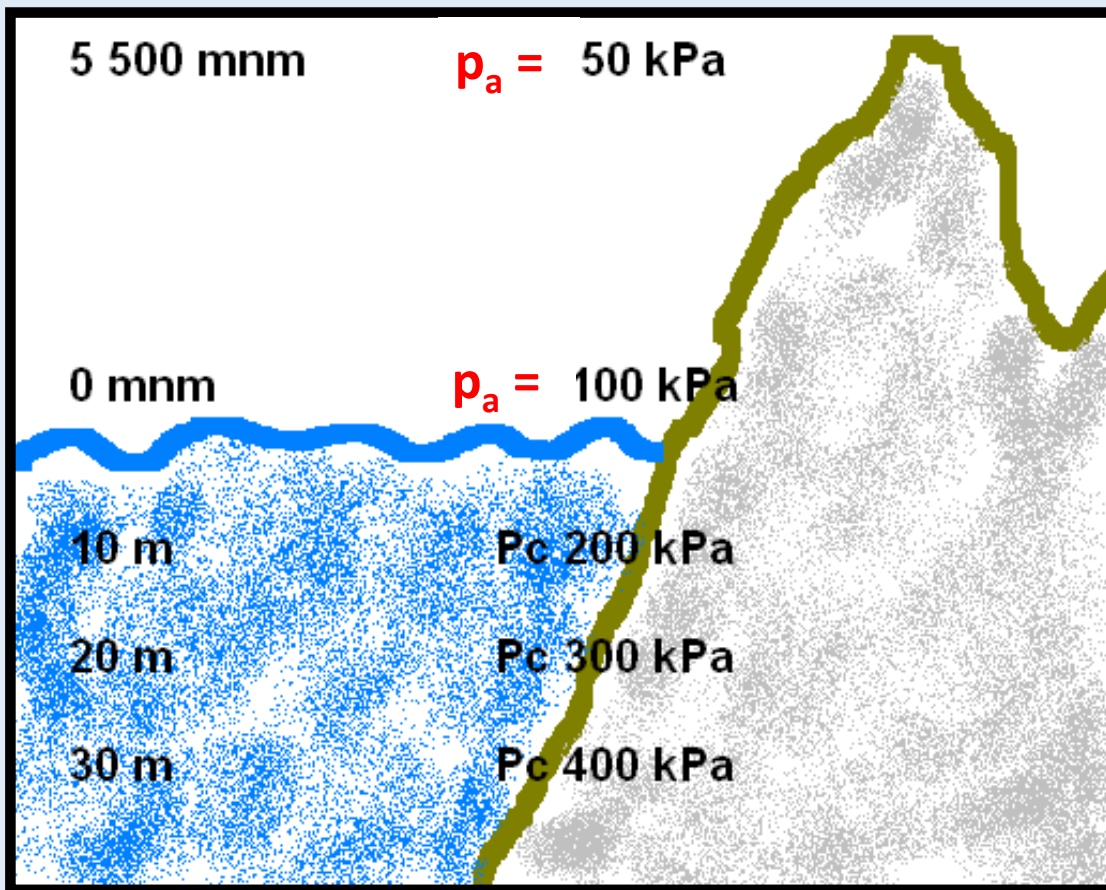
HYDROSTATICKÝ PARADOX

CELKOVÝ TLAK

$$p_c = p_h + p_a$$

Pokud chceme znát celkový tlak, který v určité hloubce působí na potápěče a jeho výstroj, musíme vzít v úvahu také skutečnost, že k tlaku vyvolanému tíhou vody se přičítá tlak panující na hladině.

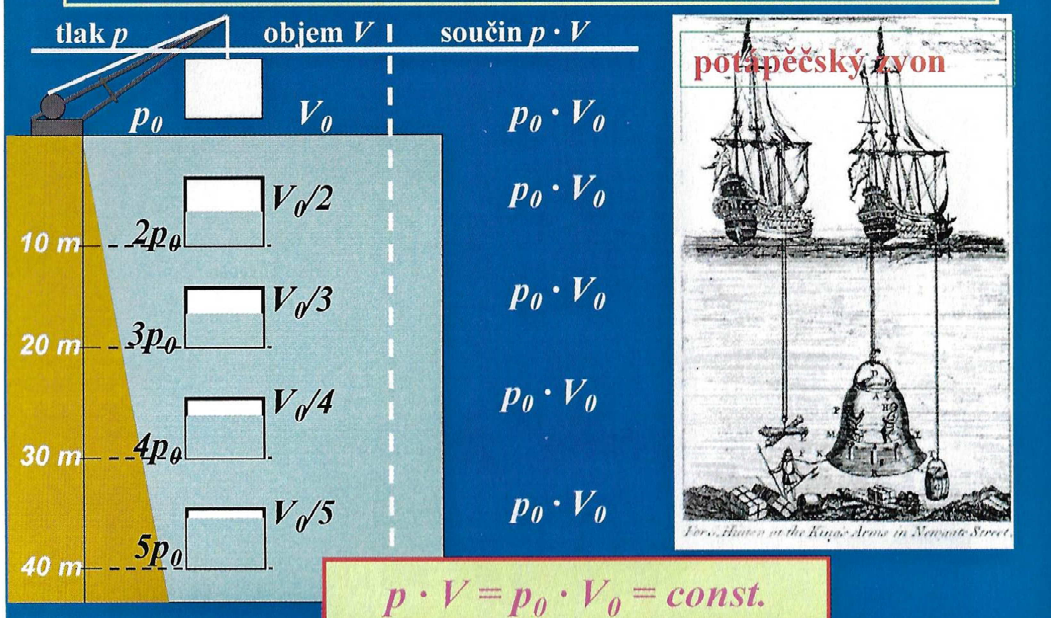
NA KAŽDÝ METR HLOUBKY VZORSTE TLAK O $0,01 \text{ MPa} = 10 \text{ kPa} = 0,1 \text{ bar}$

Izotermická změna BOYLŮV A MARIOTTŮV ZÁKON

$$P1 \cdot V1 = P2 \cdot V2$$

Stlačování plynů: Boyleho – Mariottův zákon

Kolikrát se zvětší tlak, tolikrát se zmenší objem

Teoretická dosažitelná hloubka na nádech

plíce

celkový objem (CO) =
vitální kapacita VK
+ zbytkový objem ZO

na hladině

při ponoru

s hloubkou se stlačují

maximální dosažitelná
hloubka na nádech:

hloubka, ve které $CO = ZO$!

hlouběji: barotrauma plic z podtlaku !

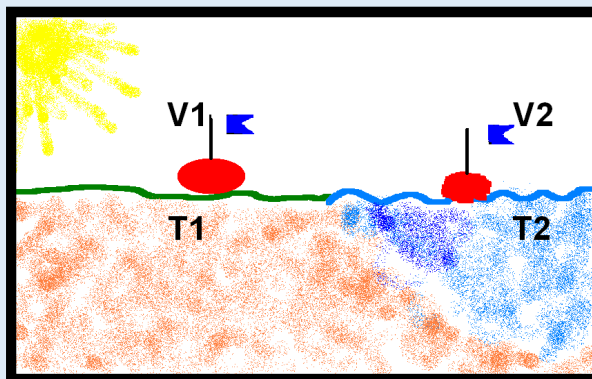
příklad: VK = 4,5 l, ZO = 1,5 l (CO = 6l).

$P_{bmax} = (6 \text{ l} / 1,5 \text{ l} = 4) \cdot p_{atm} = 4 \text{ bary (0,4 MPa)}$. $h_{max} = 30 \text{ m}$

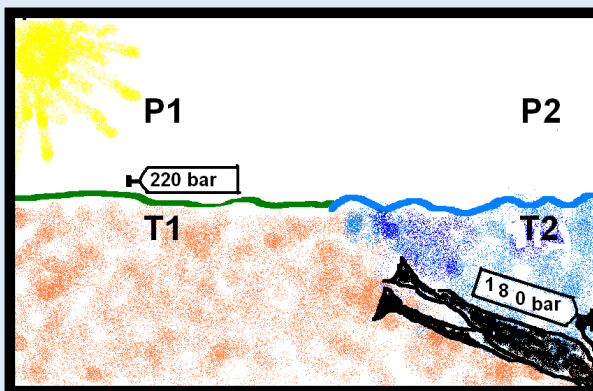
Izobarická změna Gay – Lucasův zákon

$$\frac{V_1}{T_1} = \frac{V_2}{T_2}$$

Izochorická změna Charlesův zákon

$$\frac{P_1}{T_1} = \frac{P_2}{T_2}$$

STAVOVÁ ROVNICE PLYNŮ

(PLATÍ PRO IDEÁLNÍ PLYN)

$$\frac{P_1 \times V_1}{T_1} = \frac{P_2 \times V_2}{T_2}$$

Termodynamická teplota T ($^{\circ}\text{K}$)
(kelvina)

$$0^{\circ}\text{C} = 273^{\circ}\text{K}$$

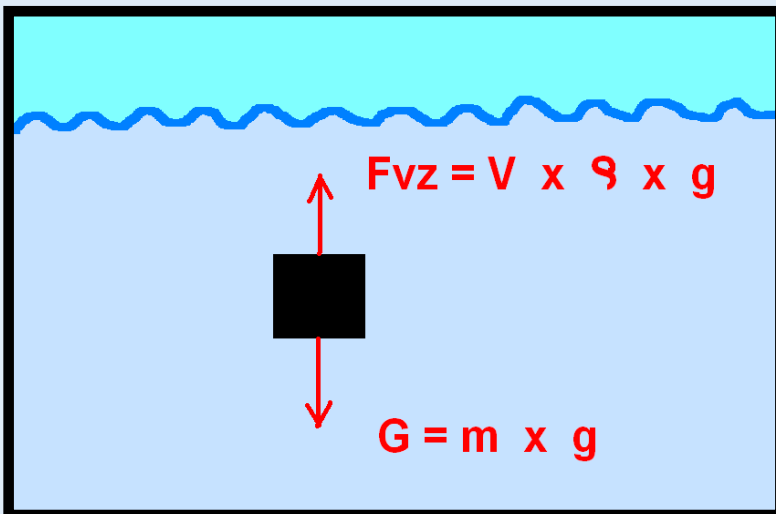
Archimédův zákon

(nadlehčování těles v tekutinách)

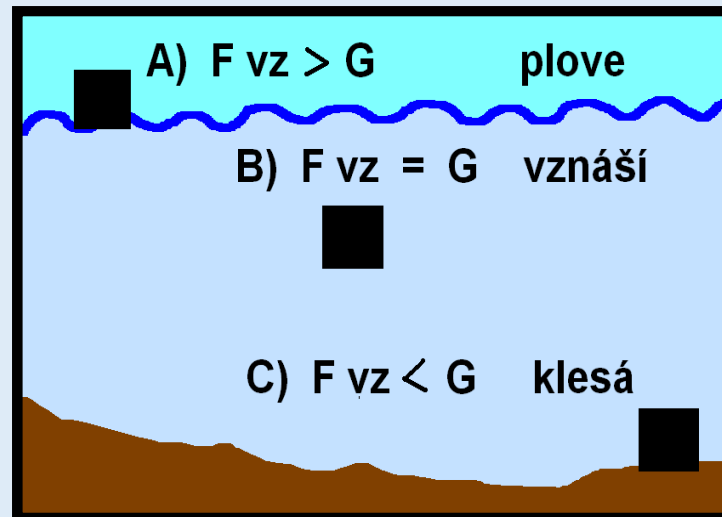
Každé těleso ponořené do kapaliny je nadlehčováno silou, která se rovná tíze kapaliny stejného objemu, jako má ponořené těleso

$$F_{vz} = V \times \rho \times g$$

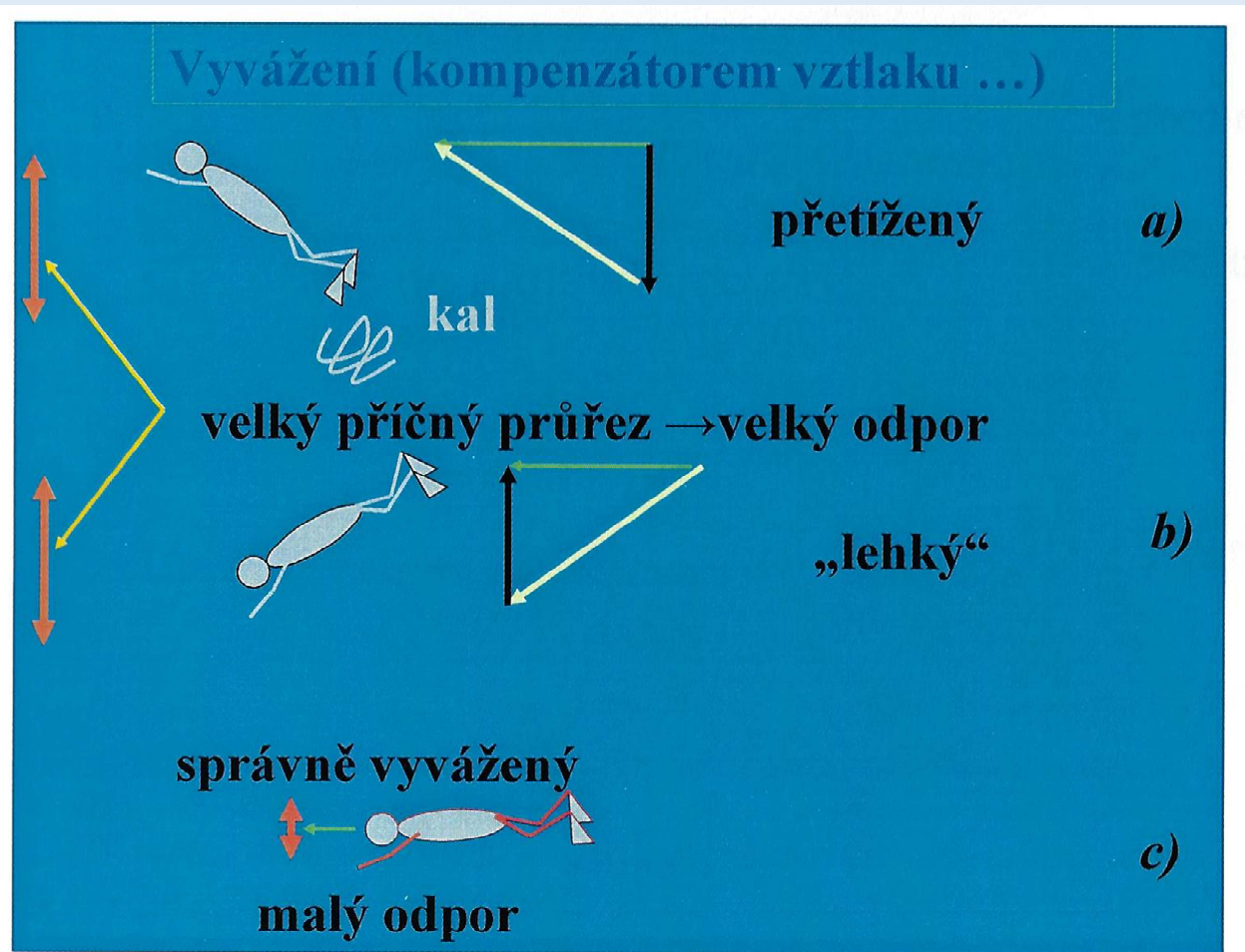
V	objem	m ³
ρ	hustota	kg/m ³
g	tíhové zrychlení	m/s ²

Jindřich Holopírek

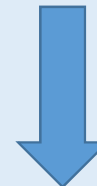

- VYVÁŽENÍ
- 1L vody (1dm³) = 1kg
- VYZDVIŽENÍ TĚLES
- ROZDÍL HUSTOTY MOŘSKÉ VODY

Archimédův zákon

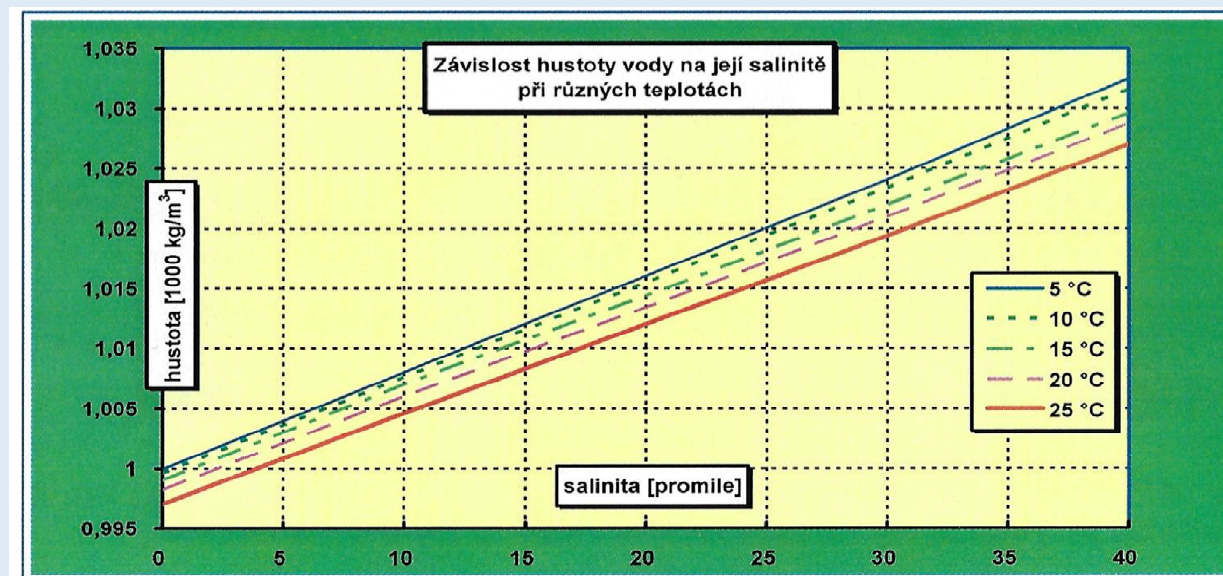
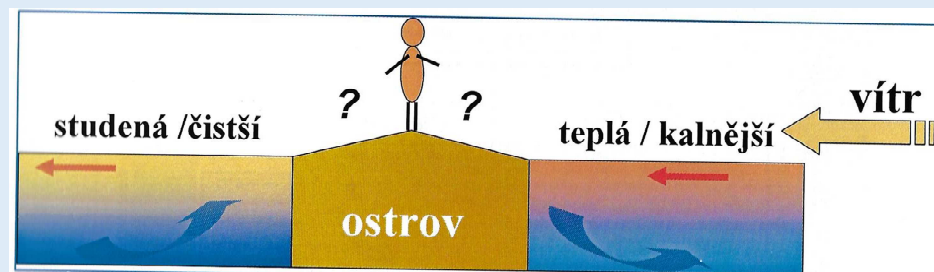
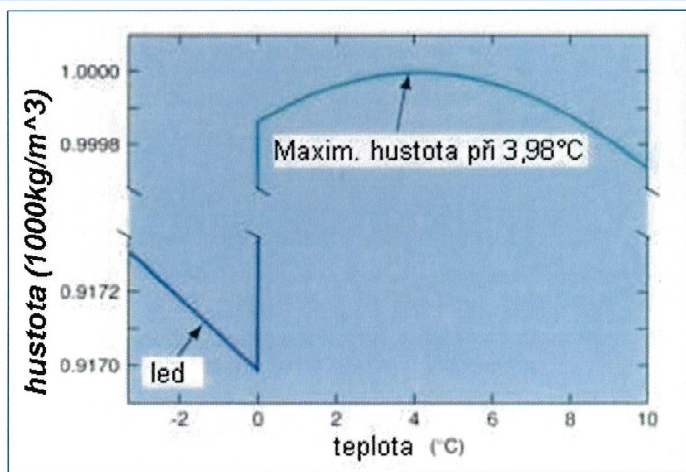
Vyvážení potápěče

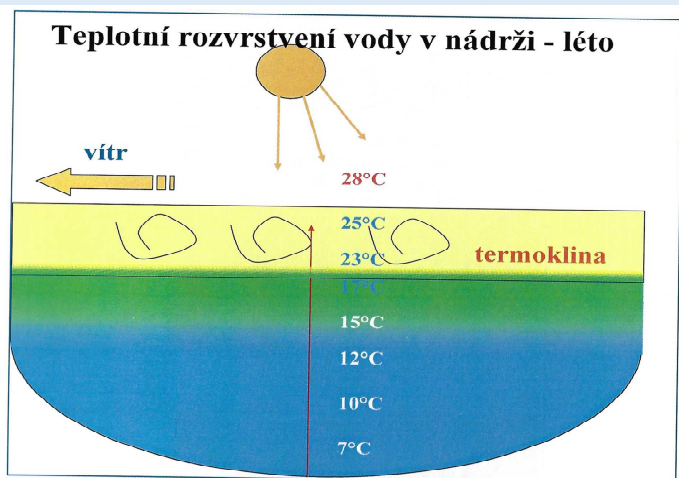
Odpor, zvýšená
spotřeba

HUSTOTA – TEPLOTA VODY

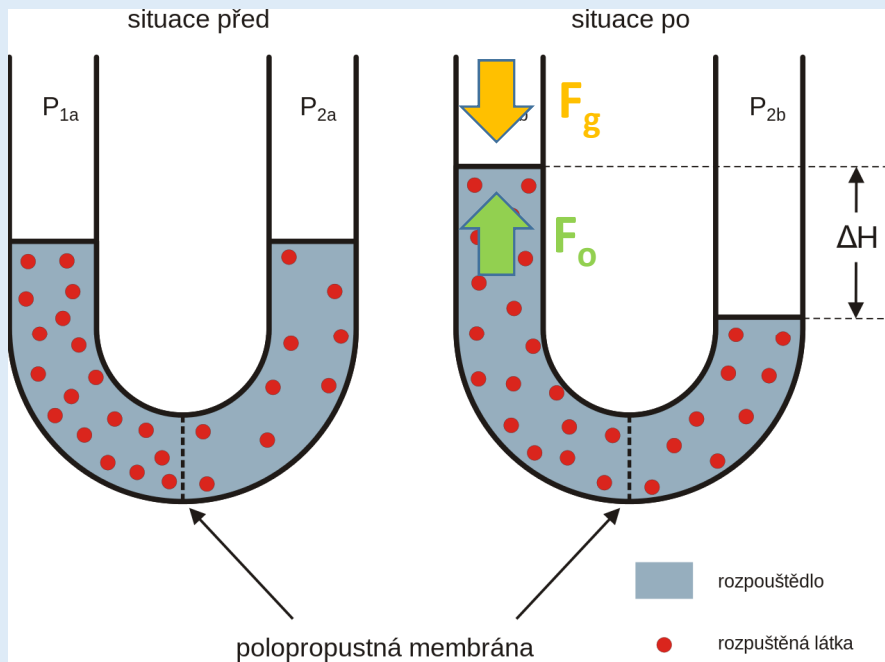

Závislost hustoty mořské vody na její salinitě a teplotě.

OSMÓZA – OSMOTICKÝ TLAK

Jindřich Holopírek

PŘES POLOPROPUSTNOU MEMRÁNU (TKÁŇ, CELOFÁN) MOHOU PROJÍT JEN MOLEKULY ROZPOUŠTĚDLA - (DIFUZE)

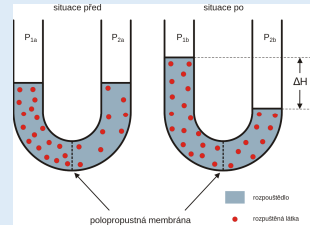
- Z ŘIDČÍHO ROZTOKU $\Rightarrow$ DO HUSTŠÍHO
- PRO VYROVNÁNÍ KONCENTRACE $\Rightarrow$ **OSMOTICKÝ TLAK** (funkce chemických vlastností systému)
- PROCES (průchod) SE ZASTAVÍ, KDYŽ ROZDÍL KONCENTRACÍ POKLESNE NATOLIK, ŽE SE **OSMOTICKÁ SÍLA F_o** VYROVNÁ **SÍLE GRAVITAČNÍ F_g** (působící v opačném směru)
- ROZOKY MAJÍ SNAHU BÝT ZŘEĐOVÁNY

PŘÍKLADY UPLATNĚNÍ OSMÓZY:

POLOPROPUSTNÁ MEMBRÁNA - LIDSKÉ TKÁNĚ

(ROHOVKA OKA, POVRCH PLICNÍCH SKLÍPKŮ, STĚNA STŘEV, ...)

- TĚLESNÉ TEKUTINY (0,9% NaCl) $\Rightarrow$ H₂O PROCHÁZÍ TKÁNĚMI – hydratace
- MOŘSKÁ VODA (cca 3%) $\Rightarrow$ ODEBÍRÁ TEKUTINY Z TĚLA (0,9%) - dehydratace
- OBA PŘÍPADY $\Rightarrow$ OSMOTICKÝ TLAK PŮSOBÍ NA POVRCH TKÁNÍ $\Rightarrow$ DRÁŽDĚNÍ AŽ DESTRUKCE
- OKO (rohovka) – MOŘSKÁ VODA – (vysušováno) $\Rightarrow$ PÁLÍ
- (V BAZÉNU naopak $\Rightarrow$ PÁLÍ)
- PITÍ MOŘSKÉ VODY (dehydratace),
- TONUTÍ (mořská / sladká voda) $\Rightarrow$ PLÍCE $\Rightarrow$ červ. Krvinky
- RAGBYOVÝ MÍČ NAPUŠTĚN SLANOU VODOU – VE SLADKÉ VODĚ SE NAFOUKNE

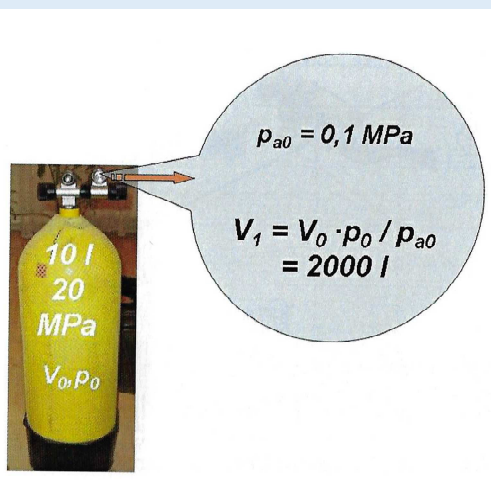

ZÁSoba VZDUCHU

OBJEM VZDUCHU V LÁHVI

$$P_1 \cdot V_1 = P_2 \cdot V_2$$

SPOTŘEBA

$$S = V/t \text{ (l/min)}$$

Doba ponoru v hloubce

$$t = V/S_h \text{ (min)}$$

HLADINOVÝ EKVIVALENT

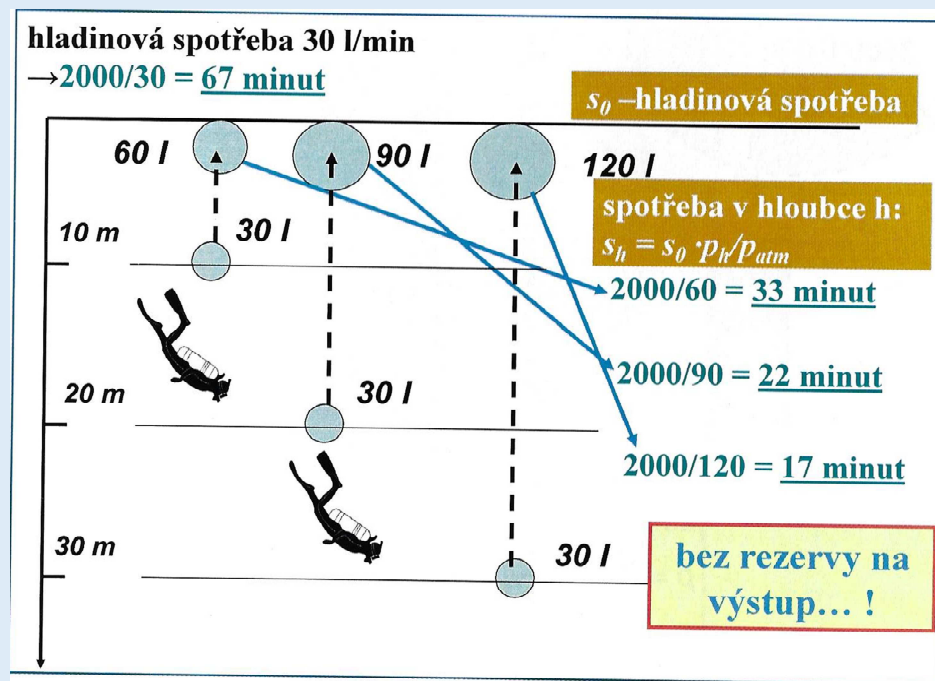
Pro zjednodušení výpočtu

používáme jednotky

Objem V (litr)

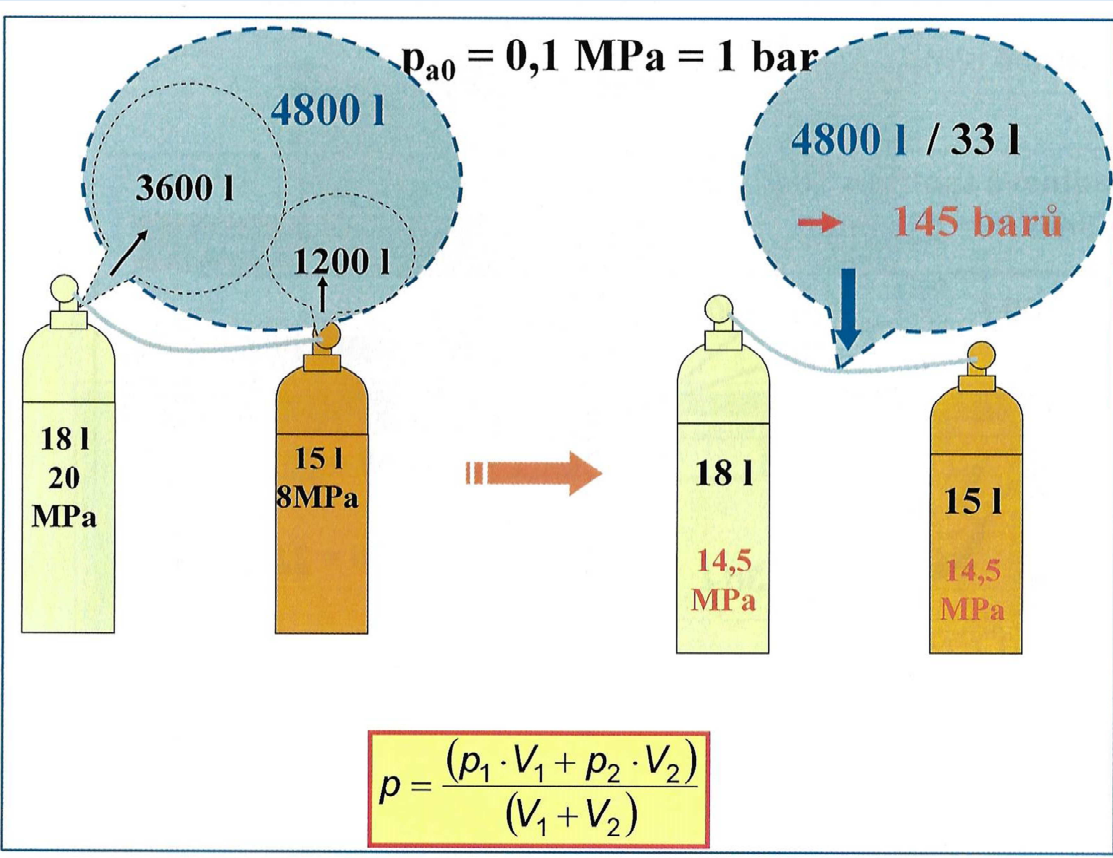
Tlak p (bar) = 100 kPa

$$\text{SPOTŘEBA V HLOUBCE } S_h = S_0 \cdot (p_c / p_{atm})$$

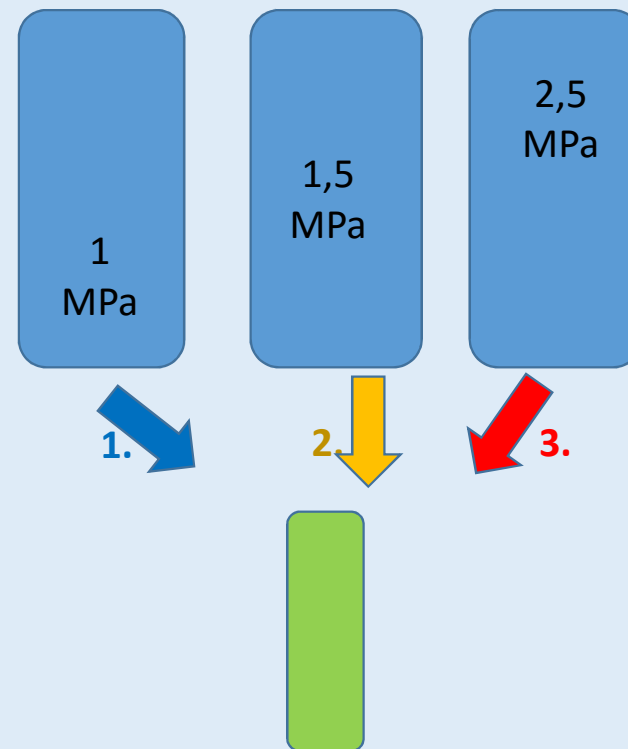

PŘEPOUŠTĚNÍ PLYNŮ

Jindřich Holopírek

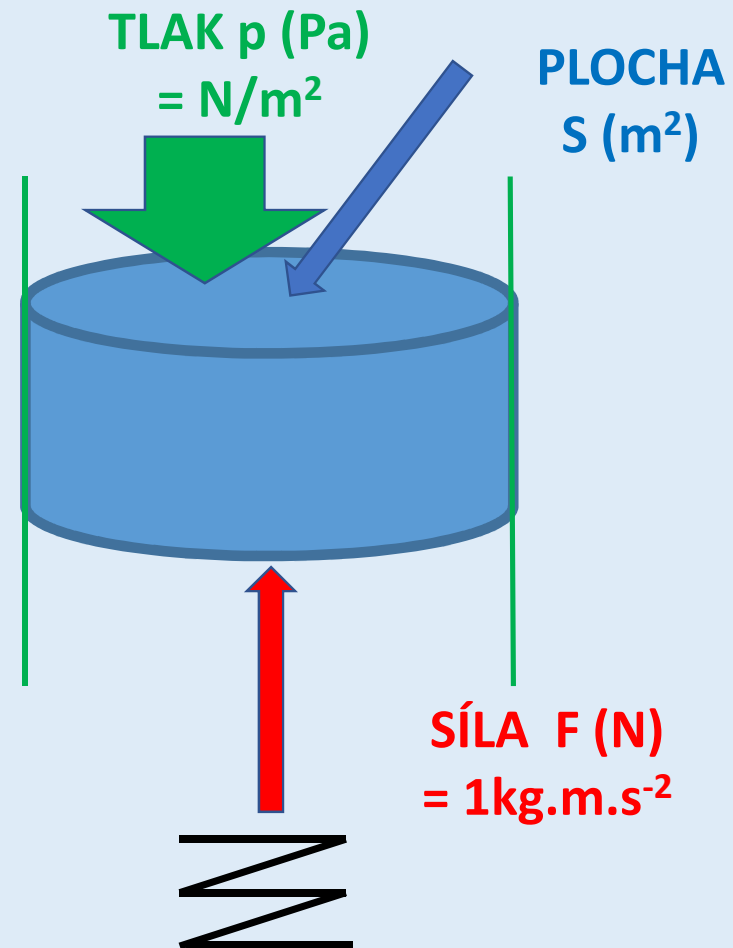
PŘEPOUŠTĚNÍ Z VÍCE LAHVÍ

$$p = F/S \quad F = p \cdot S$$

- ❑ TLAK PLYNU (KAPALINY) PŮSOBÍ VE VŠECH SMĚRECH STEJNĚ
- ❑ TLAK JE ROVEN SÍLE, KTERÁ PŮSOBÍ NA PLOCHU
- ❑ SÍLA JE ROVNA TLAKU, KTERÝ PŮSOBÍ NA PLOCHU
- ❑ PŮSOBÍ-LI ROZDÍLNÝ TLAK NA STEJNOU PLOCHU V OPAČNÝCH SMĚRECH JE SÍLA DÁNA ROZDÍLEM TLAKŮ NA TUTO PLOCHU

PŘÍKLADY

Potápěčská kabina v hloubce 60 m, uvnitř tlak atmosférický. Jaká síla působí na víko o ploše 1 m^2 ?

ŘEŠENÍ:

TLAK ATMOSFÉRICKÝ

$$p_{\text{atm}} = 100 \text{ kPa}$$

TLAK V HLOUBCE 60m

$$p_c = 700 \text{ kPa}$$

TLAKOVÝ ROZDÍL $\Delta p = p_c - p_{\text{atm}} = 600 \text{ kPa} = 600\,000 \text{ Pa}$

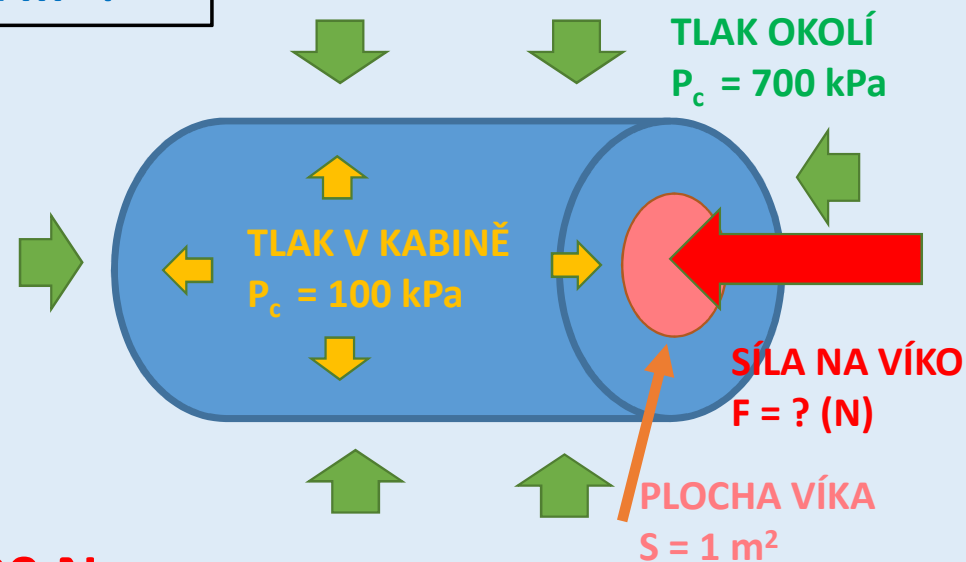
PLOCHA

$$S = 1 \text{ m}^2$$

SÍLA NA VÍKO F

$$= S \cdot \Delta p$$

$$= 1 \cdot 600\,000 = 600\,000 \text{ N}$$

PŘÍKLADY

JAK VELKÁ MUSÍ BÝT PŘIBLIŽNĚ SÍLA ŘÍDÍCÍ PRUŽINY VYVÁŽENÉHO 1. STUPNĚ PLICNÍ AUTOMATIKY ABY POD MEMBRÁNOU O PRŮMĚRU 40 mm VZNIKL STŘEDOTLAK O PŘETLAKU 1 MPa ?

ŘEŠENÍ:

TLAK NA MEMBRÁNU $p_c = 1 \text{ MPa} = 1\,000\,000 \text{ Pa}$

PRŮMĚR MEMBRÁNY $D = 40 \text{ mm} = 0,04 \text{ m}$

PLOCHA MEMBRÁNY $S = \pi \cdot (D/2)^2 = \pi \cdot 0,02^2$
 $S = 0,001257 \text{ m}^2$

SÍLA PRUŽINY $F = S \cdot p_c = 1\,000\,000 \cdot 0,001\,256$
 $= 1\,257 \text{ N}$

ŘEŠENÍ bez kalkulačky:

Tlak 1MPa na plochu $S=1\text{mm}^2$ vyvolá sílu 1N

TLAK NA MEMBRÁNU $p_c = 1 \text{ MPa}$

PRŮMĚR MEMBRÁNY $D = 40 \text{ mm}$

PLOCHA MEMBRÁNY $S = \pi \cdot (D/2)^2$

$$= 3,14 \cdot 20^2$$

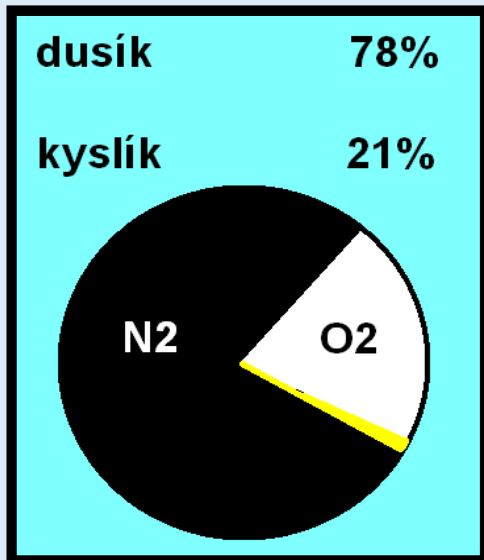
$$= 3,14 \cdot 400$$

$$S = 1256 \text{ mm}^2$$

SÍLA PRUŽINY $F = S \cdot p_c$
 $= 1 \cdot 1256 = 1\,256 \text{ N}$

SLOŽENÍ VZDUCHU (%)

Kyslík O₂ 21%

Dusík N₂ 78%

Zbývající 1%

Vodní páry

Vzácné plyny (Ar, Ne)

Oxid uhličitý CO₂ 0,03%

Jindřich Holopírek

Daltonův zákon

$$P_i = P \times \frac{X_{vi}\%}{100}$$

P_i je parciální tlak i -té složky
 P je celkový tlak směsi
 $X_{vi}\%$ je objemová koncentrace
 i -té složky

Ve směsi plynů, které spolu chemicky nereagují, se každá z plyných složek chová tak, jakoby daný objem zaujímal sama a řídí se svou stavovou rovnicí.

Přitom se celkový tlak směsi rovná součtu parciálních (dílčích) tlaků všech složek směsi.

$$P_i = P \times \frac{X_{vi}\%}{100}$$

Daltonův zákon - příklad

Stanovte parciální tlaky O_2 (21%) a N_2 (78%) na hladině a v hloubce 20m

Tlak na hladině

$$p = 100 \text{ kPa} = 100\%$$

Objemová koncentrace

$$O_2 = 21\%, N_2 = 78\%$$

Parciální tlaky na hladině:

$$p_{O_2} = 100 \times 21/100 = 21 \text{ kPa}$$

$$p_{N_2} = 100 \times 78/100 = 78 \text{ kPa}$$

Tlak v hloubce 20m

$$p = 300 \text{ kPa} = 100\%$$

Objemová koncentrace

$$O_2 = 21\%, N_2 = 78\%$$

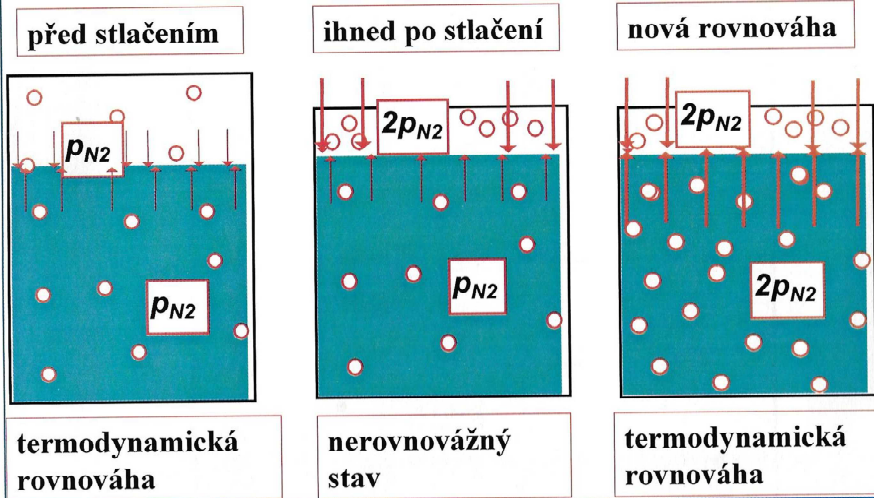
Parciální tlaky ve 20m:

$$p_{O_2} = 300 \times 21/100 = 63 \text{ kPa}$$

$$p_{N_2} = 300 \times 78/100 = 234 \text{ kPa}$$

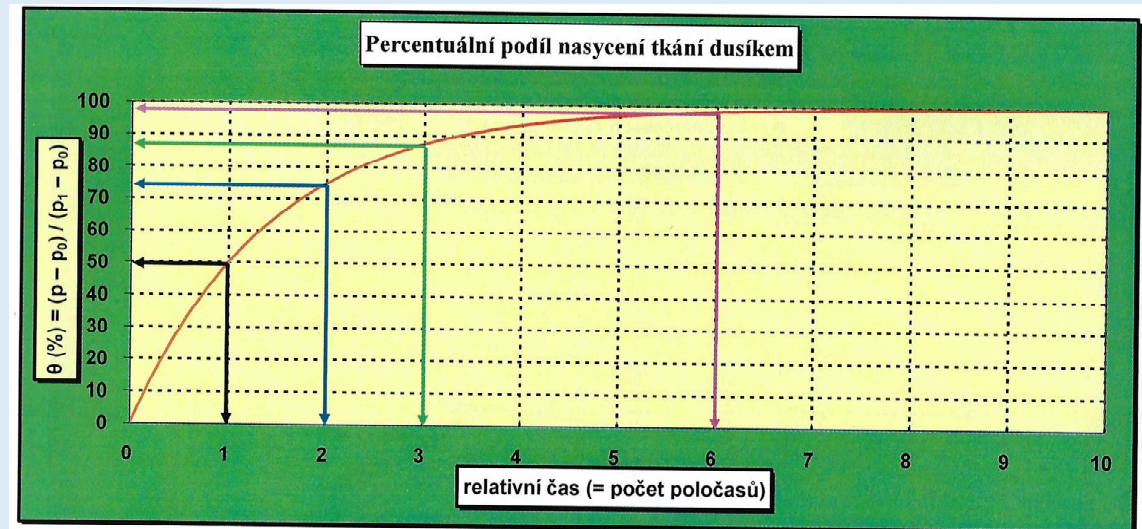
Rozpouštění plynů v kapalinách

KOLIKRÁT SE ZVĚTŠÍ PARCIÁLNÍ TLAK PLYNU NAD KAPALINOU OPRRTI PŮVODNÍMU, TOLIKRÁT VÍCE PLYNU SE MŮŽE V KAPALINĚ ROZPUSTIT (OPROTI PŮVODNÍMU MNOŽSTVÍ)

ROZPOUŠTĚNÍ PLYNŮ V KAPALINÁCH

- ZÁVISÍ:**
- parciálním tlaku
  - druhu kapaliny a plynu
  - teplotě
  - času (poločas syčení)

ROZPOUŠTĚNÍ PLYNŮ V KAPALINÁCH - PŘÍKLAD

Stanovte parciální tlaky N_2 v hloubce 40m pro 1 a 2 poločase sycení

N_2 hladina $> p_0 = 78$ kPa, N_2 40m $> p_{40} = (5.78) = 390$ kPa,

1. **Poločas sycení:** (parciální tlak vzroste o 50% původního rozdílu)

$$\text{rozdíl } (p_{40} - p_0) = 390 - 78 = 312$$

$$\text{nárůst} = 0,5 \cdot (p_{40} - p_0) = 0,5 \cdot 312 = 156$$

$$\text{celkem po prvním poločase sycení: } p_1 = p_0 + \text{nárůst} = 78 + 156 = 234 \text{ kPa}$$

2. **Poločas sycení:** (parciální tlak vzroste o 50% rozdílu po 1. poločase sycení)

$$\text{rozdíl } (p_{40} - p_1) = 390 - 234 = 156$$

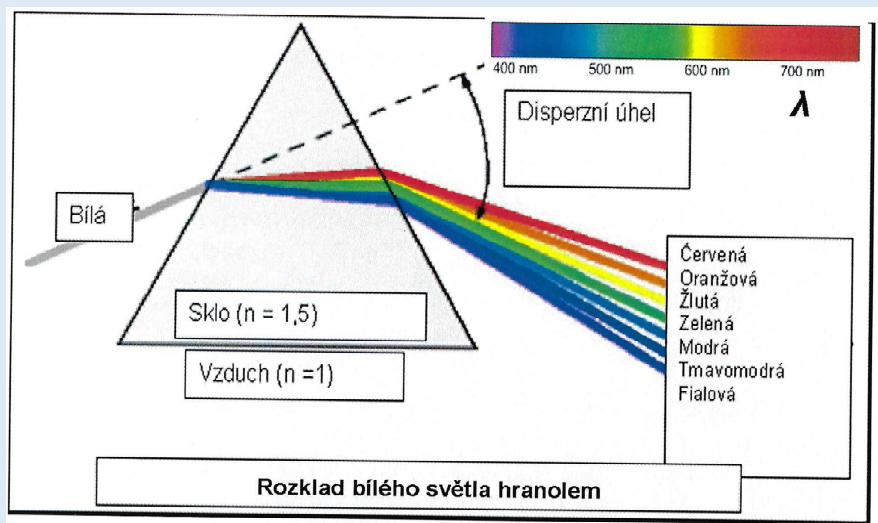
$$\text{nárůst} = 0,5 \cdot (p_{40} - p_1) = 0,5 \cdot 156 = 78$$

$$\text{celkem po druhém poločase sycení: } p_2 = p_1 + \text{nárůst} = 234 + 78 = 312 \text{ kPa}$$

OPTIKA

SVĚTLO

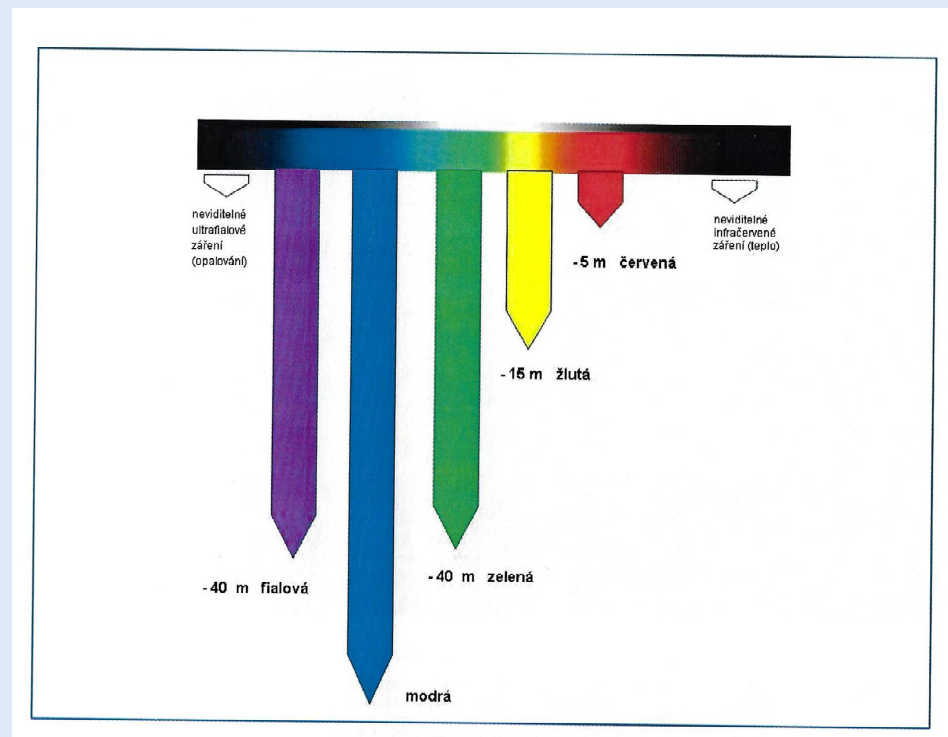
ELEKTROMAGNETICKÉ VLNĚNÍ – DÉLKA λ

$\lambda = 380 - 800 \text{ nm}$ – VIDITELNÉ SPEKTRUM

$\lambda = < 380 \text{ nm}$ – UV ZÁŘENÍ (opalování)

$\lambda = > 800 \text{ nm}$ – IR ZÁŘENÍ (sálavé teplo)

SVĚTLO VE VODĚ

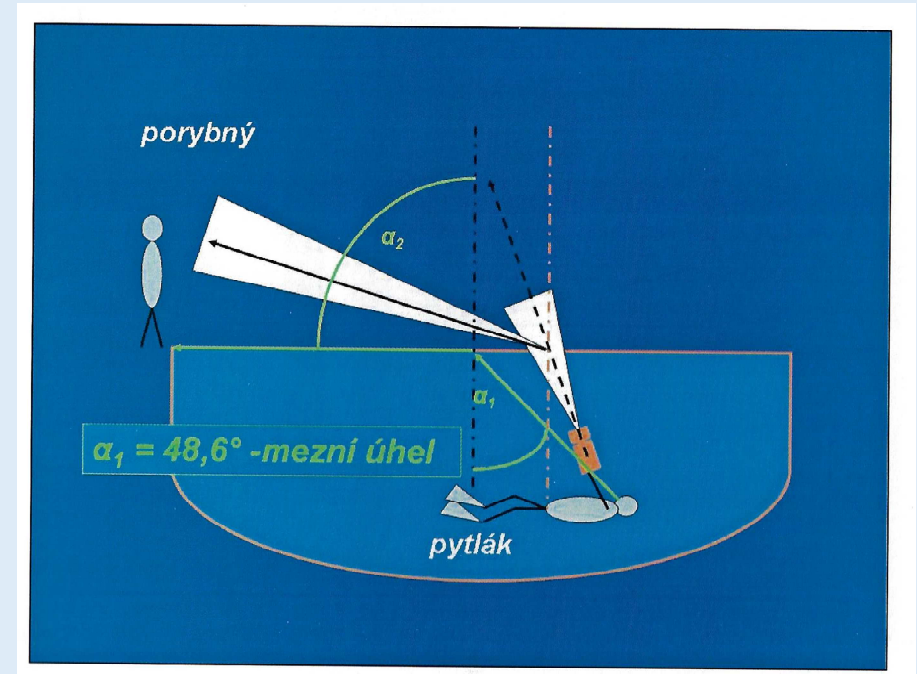
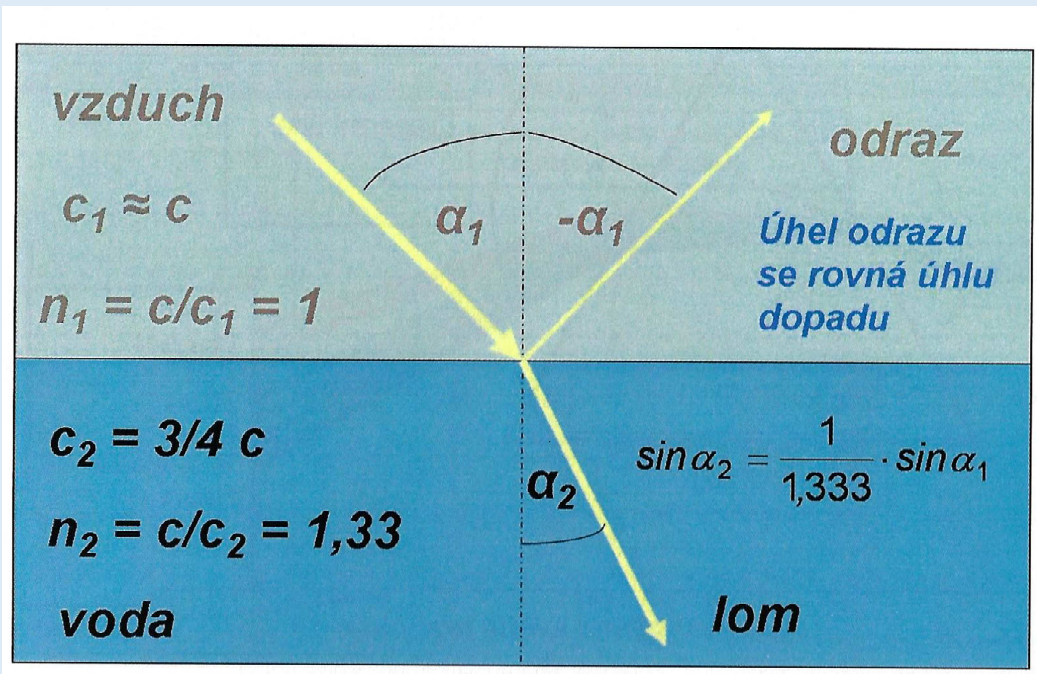

Rychlost světla: c_0 = vakuum - 300 000 km/s

$c_{\text{H}_2\text{O}}$ = voda - 225 000 km/s ($3/4 c_0$)

LOM SVĚTLA

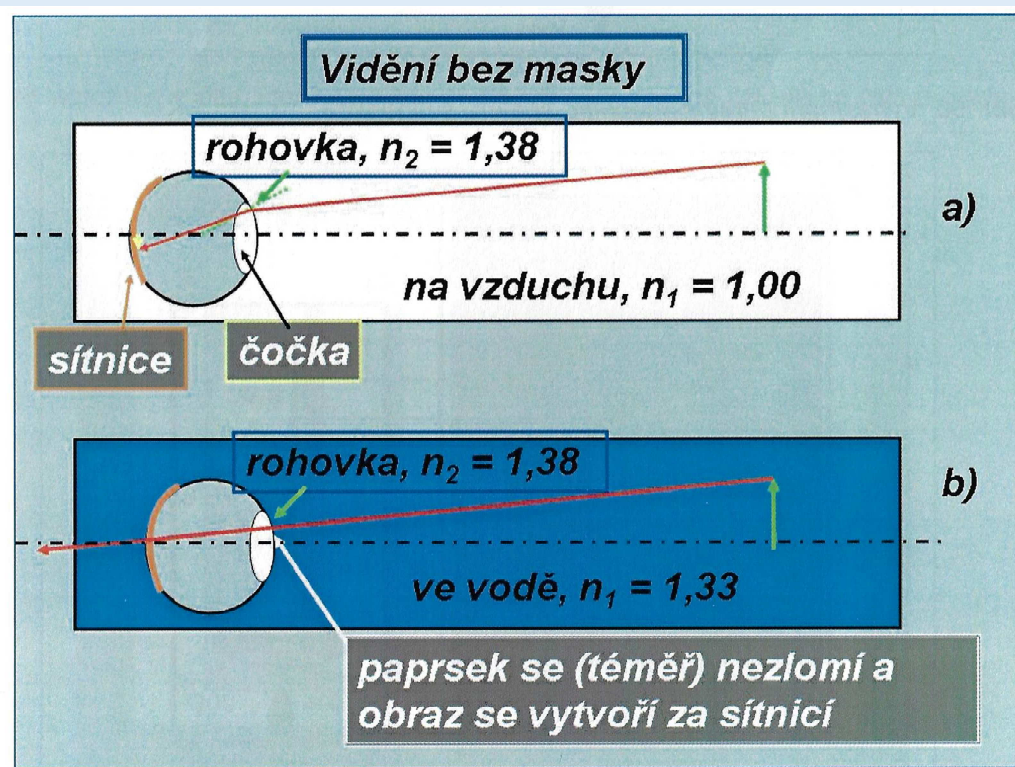

Řidčí → Hustší => lom ke kolmici

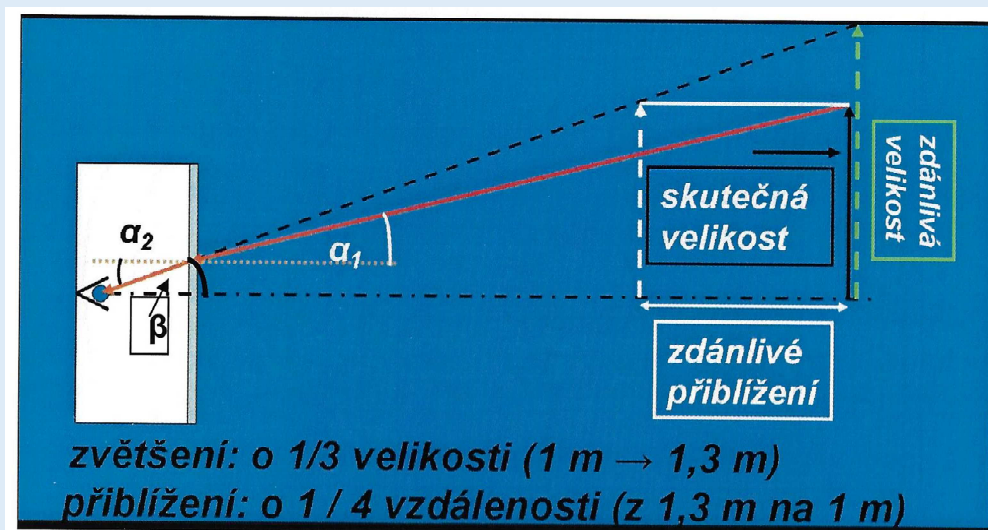
Hustší → Řidčí => lom od kolmice

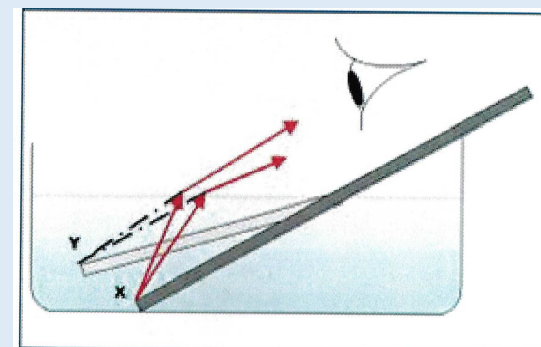
LOM SVĚTLA

VIDĚNÍ S MASKOU VE VODĚ

ZDÁNLIVÁ POLOHA

CMAS
FYZIKA P3 – OPTIKA

CMAS
FYZIKA P3 – OPTIKA

